

Koldingbogen

ÅRSTAL:	1997
FORFATTER:	Anna Marie Lebech-Sørensen
TITEL:	En smedeslægt på Koldingegnen.
KORT RESUME:	Smed Jens Sørensen Krag, hans efterkommere og deres virke på Koldingegnen 1791-1967.

En smedeslægt på Koldingegnen

Af Anna Marie Lebech-Sørensen

I Koldingbogen 1993 findes en artikel af Laura Meyer Hansen om smeden i Eltang, Niels Henriksen, og hans slægt. Udgangspunktet er dels Niels Henriksens farfar og farmor Jacob og Ane i Alminde, dels hans morfar og mor-mor Niels Jensen og Mette Christensdatter i Sdr. Vilstrup og Eltang. Ved studier i min slægts historie har jeg fundet ud af, at endnu flere smede på Koldingegnen var medlemmer af denne familie.

Fra Niels Henriksens morforældre stammer, selv om begge deres sønner Christen og Jens døde som små, endnu en smedeslægt, en slægt, der har virket inden for smedebranchen på Koldingegnen i et par århundreder, men som i takt med den tekniske udvikling har ændret uddannelsesmønster.

Niels Jensen og Mette Christensdatter blev viet i Sdr. Vilstrup kirke den 28. oktober 1775, og i hvert fald Mette var "af Sdr. Vilstrup", men deres herkomst kan endnu ikke bestemmes med sikkerhed. I Eltang blev en Niels Jensen døbt den 8. maj 1746, søn af Jens Sørensen, og en dreng af samme navn blev også konfirmeret her. Ligeledes findes der en Mette Christensdatter konfirmeret i Sdr. Vilstrup (1771), men hendes fødsel er ikke fundet. En Christen Hansen, der kunne være hendes far, blev begravet sammesteds den 9. februar 1772, 66 år gammel, men det eneste,

der vides med sikkerhed er, at Mettes mor har boet i Sdr. Vilstrup, for hun var fadder ved barnebarnet Christens dåb den 28. maj 1778, desværre kun omtalt som huskonens moder af Sdr. Vilstrup.

Som Laura Meyer Hansen anfører, flyttede familien til Eltang i 1785, og Niels Jensen blev selvstændig smed. Af skiftet efter ham den 22. december 1810 fremgår det, at han købte et hus af Hans Ravn i Eltang den 7. maj 1785 med hartkorn I album, og huset findes endnu på adressen Eltangvej 45.

Folketællingen fra 1801 viser, at nu er de fleste af børnene flyttet hjemmefra, og at der er fremmed hjælp i smedjen. Husstanden består af familiefaderen Niels Jensen, 53 år gammel, grovsmed. Huskonen er Mette Christensdatter, 45 år gammel ligesom manden i første ægteskab. Den yngste datter Cathrine på 15 år er endnu hjemme og går nok moderen til hånde, for en lille datterdatter Karen Pedersdatter er kommet til foruden svenden Jep Nielsen, der er 22 år.

Skiftet efter smed Niels Jensen i Eltang

I skiftet fra 1810 får man at vide, at datteren Maren er gift med Jens Sørensen, smed i Dons, mens de øvrige døtre alle bor i Kolding. Else er gift med Peder Thomsen, som andre kilder fortæller var brændevinsbrænder, Cathrine er i ægteskab med Sejer Sørensen, der

ifølge P. Eliassen udhyrede kareter. Marie, der senere blev gift med Henrik Andreasen, smedens søn fra Lilballe og faderens efterfølger, tjener i et af de største købmandshuse i Kolding hos stadshauptmand Andreas Wissing. Værge for Mette Christensdatter er selvejer Niels Jordrup, Eltang, mens de gifte døtres mænd møder på deres vegne. For Marie er hr. Warberg på Eltanggård værge.

Ejendommen i skiftet (stervbohuset) består af smedjen, en stald, dagligstue, kammer og nok en stue. Smedens værktøj sættes til en værdi af 50 daler, hvilket er den største post – til sammenligning kan nævnes, at en gammel rød ko sættes til 20 og en sorthjelmet til 40 daler, og disse to køer udgør hele besætningen! Indboet er meget sparsomt og spartansk. Over- og underdyner repræsenterer den største værdi, mens bohavet i dagligstuen består af et fyrrebord og en fyrreslagbænk med skab, 4 gamle stole og et stueur. I den anden stue står der et egebord, et fyrreskab og et fyrreskrin foruden en gammel tekande, en messinghåndkedel og en kærne. Der er også en spinderok og en hørhaspe, så denne stue har tjent til "værksted" for Mette Christendatter og hendes døtre. Udenfor har der også været arbejde nok til dem, for til huset hører en toft og en have.

Af skiftet kan man se, at familiens tilværelse bestemt ikke har været problemfri. I ejendommen, der vurderes til 250 daler, er der en førstprioritetsgæld til pastor Flensborg på 200 daler, og der er også en del anden gæld til omegnens bønder, så slutresultatet af boopgørelsen er negativ. Dog sikrer Mette sig 30 daler til sin egen begravelse, det samme beløb, som



Eltangvej 45, hvor slægten havde smedje 1785-1850. Foto fra 1974.

hun har lånt af svigersønnen, brændevinsbrænderen, til Niels Jensens begravelse. Selvom Peter Thomsen således nok har været den mest velbeslåede af svigersønnerne, ønsker han at nyde samme ret som de to andre, Donsmeden Jens Sørensen og Sejer Sørensen, nemlig at få en ko af boet.

Man kan godt have lidt ondt af smedeenken, der foruden et underskud på 25 daler – forøget med 10 til skifteforretningen – nu må love at opføde en kvie, som 4-6 uger før den kælder skal udleveres til Peder Thomsen, og ellers give ham 40 daler. Af fri vilje lover hun den ugifte datter Marie det samme foruden 50 daler, fordi hun i 4 år havde gået sine gamle og svage forældre til hånd.

Da Marie to år senere giftede sig, blev det som nævnt hendes mand, Henrik Andreasen, der overtog smedjen med Mette Christensdatter på aftægt, indtil hun døde den 29. oktober

1825. Det var som beskrevet af Laura Meyer Hansen Henrik Andreasen og Marie, der fortsatte smedslægten i Eltang, men som skiftet viser, var Maren, den ældste af smededøtrene fra Sdr. Vilstrup-Eltang, også gift med en smed, smeden Jens Sørensen i Dons, og det er de to og deres efterkommere, der vil være hovedpersonerne i det efterfølgende.

Maren Nielsdatter og Jens Sørensen Krag

Maren, måske opkaldt efter sin ukendte mor, er i folketællingen 1787 11 år gammel. Hendes små søstre er 8, 4 og 1 år, så hun har nok haft ansvar for dem tidligt. Hun kom til verden i 1778 og blev døbt i Sdr. Vilstrup kirke den 22. maj. Også efter sin konfirmation blev hun sikkert boende hos forældrene, for hun opholdt sig i hvert fald i Eltang, da hun blev gift. Inden da fødte hun som 18-årig en datter, der fik navnet Karen ved en hjemmedåb den 10. januar 1795, så den lille 7-årige Karen Pedersdatter nævnt i folketællingen 1801 er Marens. Morforældrene blev hende i forældres sted – og de tog også pænt imod hende, da hun blev født, for de anføres begge som hendes faddere sammen med bl.a. gårdmand Peder Grundets kone Karen, en af familiens gode venner.

Ikke længe efter Karens fødsel fik Niels Jensen en smedesvend, der ikke var en almindelig landsbysmed. Han var nemlig rigtig smedelært, ind- og udskrevet af smedelære på behørig vis og med svendebrev udstedt af smedelavet. Det var ikke almindeligt med den slags svende på landet, hvor håndværkerne

ikke var organiserede i lav, og hvor uddannelsen ikke gik så formelt for sig. Og denne bybo, hvis baggrund var ganske usædvanlig, blev Maren gift med.

Jens Sørensen Krag hed svenden, eneste levende søn af avlsbruger Søren Hansen Krag, døbt den 16. september 1772 i Trinitatis kirke i Fredericia. Hans far døde tidligt, og et par små søskende levede kun kort tid, så Jens voksede op alene sammen med sin mor, præstedatteren Mette Scholastica Kellinghusen, som var barnebarn af provst Henrik Ludvigsen Pontoppidan ved Skt. Michaëlis Kirke i Fredericia. Hun forsørgede sig selv og Jens så godt, hun kunne, bl.a. var hun oldermandskone for vognmandslavet, og hun fik ham sat i smedelære, da han var 19 år gammel. Teksten i lavsprotokollen lyder: "Den 21. maj 1791 lod mester Simon Jensen, grovsmed, en dreng indskrive navnlig Jens Sørensen Krag, som skal lære det lovlige grovsmedehåndværk, og det udi 5 år, som tager sin begyndelse fra nytår 1791 og ender nytår 1796 samt at underholde drengen med klæder i hans lære og betale de pålignede skatter og give ham en svendeklædning".

Efter knap 5 år blev drengen så udskrevet den 3. oktober 1795. Han havde "udstanden" sin lære rigtigt, så hans mester ikke havde noget at klage på ham, og man må forestille sig, at han efter svendepøven, iført den nye svendeklædning, er draget ud i verden for at søge arbejde. Fredericia smedelavs protokol viser ikke, at han fik ansættelse dér i byen. To år senere dukkede han imidlertid op i Eltang, hvor han den 2. december 1797 benævnt "Jens Krag af Fredericia" blev gift med Maren

Nielsdatter, der kaldes pige, endskønt der jo var den lille 3-årige Karen.

Jens Sørensen og Maren flytter til Vester Nebel

Marens far Niels Jensen var endnu for ung til at gå på aftægt, så Jens og Maren flyttede til Vester Nebel umiddelbart efter brylluppet, hvor deres første barn, en pige, som blev stammomoder til slægten Tantholdt fra Seest, blev døbt Mette allerede i forsommeren 1798. Jens var byens smed i nogle år, og folketællingen fra 1801 omtaler familien således: Jens Sørensen, mand, 28, jordløst hus, smed, Maren Nielsdatter, kone, 24, begge i første ægteskab, Mette Jensdatter, barn, 2 år.

Hvor den smedje lå, som Jens (Sørensen) Krag, der nu altid i kilderne kaldes Jens Sørensen (Smed), kan ikke udpeges med sikkerhed – ældre folk i Vester Nebel fortæller, at der skal have ligget en smedje ca. 1 km fra byen på vejen mod Jordrup, men det var en landbrugsejendom. Der har også været en smedje på Ågårdvej, hvor nr. 7 nu ligger, og den blev omkring 1907 flyttet op på det nordlige hjørne af Ågårdvej og Koldingvej på adressen nr. 23. Denne smedje lod smedemester Ole Mortensen, da han ophørte med at arbejde for nogle år siden, flytte til Danebod Højskole på Als. Der var også tidligere smedje ved det stråtækte hus Koldingvej 39, hvor der sidst har været købmandsforretning, men den blev først oprettet ved begyndelsen af dette århundrede. Smed Hans Jørgensen ejede ifølge matriklen 1844 jord, hvor den i 1996 nedrevne kro blev bygget i 1852 – og måske var det også dér, midt i byen, Jens Sørensen Krag

havde sin smedje. Hans efterfølger hed Peder Pedersen, men heller ikke placeringen af dens smedje kendes.

Familien flytter til Dons

Jens Sørensens tid i Vester Nebel blev imidlertid kort, for i 1805 flyttede familien, der nu var forøget med to små drenge: Søren, født i 1801, døbt den 9. august, og Niels, født i 1804 og døbt den 29. marts – begge vordende smede – til Dons, hvor Jens og Maren fik deres eget. De købte først ét kassehus, senere ét til på Dons Landevej, syd for landsbyen, med nuværende adresse Dons Landevej 184. Den hidtidige smed i Dons Anders Jepsen Knorborg afhændede i 1804 sin ejendom Mølkærhus på Alminde mark (nu nedrevet) til Iver Enevoldsen, der ikke var smed, og denne lejlighed til af blive selvstændig udnyttede Jens Sørensen. I øvrigt havde det ene af kassehusene tilhørt Anders Knorborg og før ham

Dons Landevej 184, hvor Jens Sørensen Krag og hans søn Niels havde smedje 1805-1886. Foto fra 1973.



hans far smed Jep Jochumsen Knorborg, så Donsboerne havde været vant til at køre til smed ud ad landevejen mod Kolding.

Jens Sørensen var en forsigtig mand, for i 1810 lod hans sit "sted" forsikre, og brandtaksationen beskriver det således:

- a. Et stuehus i sønder og nord, 9 fag, $7\frac{1}{2}$ alen dyb og 3 fag fjæleloft og 2 fag med bræddegulve. En jern-bilæggerovn, en skorsten og en bageovn, deraf 3 fag indrettet til værelse, beboelse og husholdning og de øvrige 6 fag til lade og kostald. Ingen bindingsværk, murede og klinede vægge, strå- og lyngtag. Vurderet for 170 rigsdaler.
- b. Et hus vesten for: 3 fag, $7\frac{1}{2}$ alen dyb med 2 fag loft til smedebrug indrettet med en skorsten og blæsebælg samt øvrigt smedskab. Egebindingsværk, klinede vægge. Takseret for 80 rigsdaler.

Uden tvivl var Jens og Maren driftige mennesker, og Jens havde sikkert ikke glemt sin familiemæssige baggrund. Deres sociale opstigning ses nok bedst af, hvem der var faddere ved deres børns dåb. I Vester Nebel var det med enkelte undtagelser de andre håndværkere og husmænd, mens det i Alminde Kirke, hvortil Dons hører, var de store gårdmænd og deres koner, der stod frem på kirkegulvet sammen med smedefamilien. Der var f.eks. den kendte Christian Dons med sin unge kone, Marie Bertelsdatter, som stammede fra Landerupgård, foruden den tidligere præst hr. Friborg, der efter mange års ansættelse i Nr. Snede, havde købt Donsgård. Jomfru Helms, som tilhørte hr. Friborgs husstand, må heller

ikke glemmes. Hun hed efter al sandsynlighed Sophie Christine til fornavn og var i slægt med Jens Sørensen, idet hun ligesom han på mødrene side nedstammer fra provst Henrik Eriksen Pontoppidan i Vejle, død 1657. Men om de to har vidst noget om dette, er en anden sag.

I Dons fortsatte det med at gå godt for Jens Sørensen og familie. Der var arbejde nok til både Jens og sønnerne Niels og Søren, og en tid arbejdede også sønnen Hans, født i 1806, i smedjen. Senere bosatte han sig i Alminde by sammen med sin anden kone Karen Pedersdatter i et hus nu Vestergade nr. 14.

Folketællingen fra 1834 fortæller, at Maren og Jens Smed var godt hjulpne. I huset bor: Jens Sørensen, 62 år, smed, Maren Nielsdatter 60 år, hans kone, Hans Jensen, 28 år, Niels Jensen 30 år, Mette Cathrine 20 år, deres børn. (Der var flere børn, men de andre var næsten alle gift og flyttet hjemmefra på dette tidspunkt).

I 1833 opførte Jens Sørensen, som trods sin alder må have haft tiltro til fremtiden, et nyt stuehus, hvortil han lånte 50 rigsdaler af husmand Hans Christensen Stockholm i Eltang. Ifølge brandtaksationen fra 1834 så bygningerne da således ud:

- a. Et stuehus i nord, 6 fag, 10 alen dyb, 1 skorsten, 1 bageovn, 1 komfur, 2 stenovne, brandmur og stråtag. Forsikret for 320 rigsdaler.
- b. Det østre hus, 7 fag, 7 alen dyb, til kostald, lade og tørvehus, egebindingsværk, murede vægge og stråtag. Forsikret for 80 rigsdaler.

c. 1 smedehus, sydvest for forrige, 3 fag, 3/2 alen dyb, med loft overalt, blæsebælg og esse, egebindingsværk, murede vægge og stråtag. Forsikret for 50 rigdaler.

Niels Jensen overtager Dons smedje

Allerede i 1835 gik Jens Sørensen ifølge P. Lindholms bog om landsbyen Dons på aftægt, og Niels overtog smedjen, men Jens og Maren blev boende i det nybyggede stuehus sammen med sønnen, der dette år blev gift med Cathrine Pedersdatter fra Ballesgård mark i Egtved sogn, en datter af Peder Andersen og Marie Nielsdatter. Jens Sørensen var dog stadig aktiv, ikke bare i smedjen, og så sent som i 1845 købte han en parcel nr. 5 af Hans Nielsen i Dons. Parcellen havde hartkorn 0-1-2-1/2, og der blev udstedt en obligation på 320 rigsbankdaler sølv. Maren Nielsdatter døde samme år den 2. oktober, mens Jens selv levede til den høje alder af 81 år. Et langt og usædvanligt liv havde nået sin afslutning, da barnebarnet af Jens Kellinghusen, sidst præst i Kippinge på Falster, og Fredericia-provstens datter Else Sophie Pontoppidan blev begravet på Alminde kirkegård en augustdag i 1853. Blandt hans aner og nære slægtninge findes adskillige rektorer og præster, så kendte mennesker som Erik Ludvigsen Pontoppidan, biskop i Bergen, universitetets prokansler samt forfatter af bl.a. det store topografiske værk "Danske Atlas", og biskop i Trondhjem Erik Eriksen Pontoppidan, som også var salmedigter.

For Jens Sørensens børn gik den slidsomme og hårde dagligdag videre. Næsten alle Niels' børn døde enten ved fødslen eller som ganske små, og Niels og Cathrine havde også andre

vanskeligheder. Jens Sørensen smed stod sig godt med bønderne, Niels derimod var noget ustadig, måske også vel ambitiøs, købte og solgte jord, vidste ikke rigtig, hvad han var, for han fungerede både som landmand, smed og høker på én gang. Værst blev det, da han lagde sig ud med den indflydelsesrige gårdejer Christian Dons, der ikke ville bruge ham som smed og byggede en ny smedje inde i Dons by i 1850'erne (bygningen ligger der endnu på adressen Dons Landevej 199, men smedjen er nedlagt). Selv byggede Niels en ny smedje på den anden side af vejen lige over for den gamle. Huset er nu nedbrudt og var ikke smedje i lang tid. Ved sin død den 13. januar 1886 kaldes Niels Jensen husmand, men da var han jo også 81 år gammel. To år senere solgte Cathrine Pedersdatter jord, huse og smedje, men der kom ingen smedje igen. Efter næsten 80 års forløb var slægtens rolle i Dons udspillet. Niels Jensen havde ingen sønner til at overtage smedjen, og der var nok heller ikke basis for to smede i Dons. Men på en måde havde Niels brudt ned, hvad hans far byggede op.

Søren Jensen bliver bysmed i Alminde

Smedjerne lå tæt dengang, for i Alminde var der også en smedje, i flere år drevet af Eltangsmeden Henrik Andreasens far og stedfar (se Laura Meyer Hansens artikel). I slutningen af 1820'erne blev Søren Jensen, Jens Sørensen Krag's ældste søn, smed her og derfor måske en konkurrent, først til sin far, siden til broderen. Han viedes den 24. april 1828 i Alminde Kirke til Else Kirstine Jørgensdatter, født i maj måned 1801 i Blåkærhus, Smidstrup sogn,



Huset i Alminde, Østergade 2, hvor Søren Jensen var smed 1828-1851. Foto fra 1973.

som datter af husmand Jørgen Nielsen Kusk og Marie Nielsdatter Dahl af gårdmandsslægten Dahl i Børkop.

Da vielsen fandt sted i Alminde, har Else Kirstine uden tvivl opholdt sig enten hos sin moster Maren og hendes mand Jacob Sørensen Krage på gård nr. II b (matrikel nr. 15) eller i Dons, hvor hendes moster Annas søn Niels Jensen Dahl fra Petersminde i Hastrup, Smidstrup sogn, boede på Seestgård, efter at han var blevet gift med enken dér i 1823.

Smedjen i Alminde beskrives i brandtaksationen 1797 efter den store brand i 1786, der

lagde mange huse og gårde i byen øde, således:

Smedehuset: Siderne i syd og nord 7 fag, 7 alen dyb, de 3 fag er stueværelser med fjæleloft, en skorsten, en bageovn, de øvrige 4 fag er stald og lade. Dels murstens-, dels lervægge. 100 rigsdaler.

Det var uden tvivl denne smedje, Søren Jensen overtog. Huset ligger endnu smukt med udsigt til den tidligere smededam på adressen Østergade 2 i Alminde.

Folketællingen i 1834 fortæller om smedefamilien: Søren Jensen, 33 år, byens smed, Else Kirstine Jørgensdatter, 33 år, kone. Deres børn: Maren Marie Sørens datter, 4 år, Jørgen Sørensen, 2 år. Der er også en plejedatter på 12 år, der forsørges på Viuf Fattigvæsens bekostning.

I folketællingen 1845 beskrives familien således: Søren Jensen, 45 år, smed, født i Nebel sogn, Else Kirstine Jørgensdatter, 45 år, kone, født i Smidstrup sogn. Deres børn: Maren Marie Sørens datter, 15 år, Jørgen Sørensen, 12 år, Mette Cathrine Sørens datter, 10 år, Ane Marie Sørens datter, 7 år, Jens Sørensen, 4 år. Desuden bor i huset: Ane Jepsdatter på 68, der nyder almisse sammen med sin søn Hans Andersen på 39, der er daglejer.

Søren Jensen giver op

Men så skete katastrofen. I en epidemi, der hærgede på egnen samme år, døde Else Kirstine Jørgensdatter ifølge kirkebogen "af hidsig feber" dagen efter sin dåbsdag, 45 år gammel, fra manden og de små børn. Søren smed gik af fortvivelse fra forstanden en tid og kunne ikke passe sit arbejde. Han kom sig dog igen og blev gift med pottemager Nikolaj Lagers datter Ane.

Senere blev hans hus udsat for brand, og han flyttede først til Harte, senere til Bøgvad mark i Egtved sogn i 1851 på grund af "overgangen ildsvåde". Her blev han jordbruger, og ikke smed igen. Allerede ved afrejsen fra Alminde den 21. maj 1851 benævnes han "forhen smed i Alminde". Hans smedeværktøj var sikkert gået tabt ved branden, og han har nok ikke haft råd til at anskaffe sig nye redskaber.

Kun Ane nævnes i afgangslisterne sammen med Søren. Nogle af hans børn var allerede kommet ud at tjene, og ingen af sønnerne lærte smedehåndværket.

Som så mange andre småkårsfolk, der blev rigtig gamle, endte Søren Jensen sit liv på en fattiggård. Han døde som 80-årig på fattiggården Fuglsang i Egtved.

Jørgen Sørensens efterkommere

Søren Jensens børn, der blev spredt ved moderens død og hans flytning til Egtved, har muligvis flere efterkommere på Kolding-Egtved-egnen, men her skal kun sønnen Jørgen og hans efterslægt omtales, da det var ham, der blev far til den næste smed i rækken.

Jørgen blev født i Alminde den 1. januar 1833, og efter at han havde tjent på forskellige gårde på egnen, blev han som 27-årig gift i Vester Nebel kirke med Valborg Hansdatter, datter af husmand i Dons, senere gårdejer i Vester Nebel Hans Andersen Fitting og Maren Andreasdatter fra Anneksgården i Vester Nebel. Den 7. juni 1860 fødtes i Håstrup, Smidstrup sogn, deres første barn, som blev opkaldt efter Valborgs far, og han fortsatte familietraditionen og blev smed. En anden søn Jens, født 1864, udvandrede til Amerika som ganske ung.

Hans Sørensen bliver smed

Jørgen Sørensen, som det meste af sit liv arbejdede på Landerupgård – og som andre folk i små kår også var træskomager – boede i mange år sammen med Valborg i et lille hus i Vilstrup skov, der nu er forsvundet, og her voksede også deres barnebarn Jens, der var ældste

søn af Hans Sørensen, op, måske fordi savnet af en tidligt død datter og den udvandrede søn var stort.

Hans Sørensen kom ud at tjene som 8-årig, dog hos gode venner på en gård i nærheden, på Fiskersminde i Møsvrå, og efter konfirmationen kom han i smedelære hos Conrad Møller i Herslev, hvor den nu nedlagte smedje ligger på adressen Herslev Kirkevej nr. 56. Da han var blevet udlært, fik han arbejde i Sdr. Stenderup hos N. H. Schmidt i Stenholt, nuværende nr. 14, hvor bygningerne af smedjen stadig findes. Næsten lige over for i huset, der har nr. 3, boede urmager Jens Jacobsen sammen med sin kone Mette Andreasdatter Kjær og deres datter Andrea, der var en lille smule ældre end den nye smedesvend. De to blev gift kort efter. Deres første barn, førømtalte Jens, blev født den 13. december 1882, men blev som nævnt ret tidligt "erstatningsbarn" hos bedsteforældrene i Vilstrup skov.

Hans Sørensen og Andrea i Nr. Bramdrup

I 1882 var Hans Sørensen endnu smedesvend, men snart efter flyttede parret til Nr. Bramdrup, hvor Hans Sørensen som 23-årig blev bysmed. Datteren Maren Kirstine Helene blev født i smedehuset i Bramdrup den 9. august 1884.

Smedjen i Bramdrup lå ved smededammen et stykke vej fra beboelsen, men Hans Sørensen syntes, at det var upraktisk, og da smedjen samtidig var gammel, byggede han en ny smedje nogle år efter. Både beboelse – med årstallet 1868 på sydgavlen – stald og smedje er uforandrede og ligger på adressen



Hans Sørensen og Andrea, Sdr. Stenderup. Foto fra ca. 1882.

Nørregyde 6 lige ved kirken, og der har været drevet smedje her til 1. januar 1990.

Hans Sørensen var en meget driftig mand. Han fik skøde på hele ejendommen i Bramdrup den 19. december 1890, og foruden at



Smedjen i Bramdrup. Fra venstre mod højre ses: børnene Johannes og Valborg, Andrea og Hans Sørensen, tre ansatte og yderst sønnen Jens. Foto fra ca. 1898.

passe det almindelige smederi lavede han igennem årene en masse vogne, og "at det var solidt Arbejde, der blev udført den Gang", skriver Kolding Folkeblad den 5. juni 1930 i anledning af Hans Sørensens 70 års dag, "viser det, at Hans Sørensen endnu 25 Aar efter, at han er fraflyttet Bramdrup, engang imellem,

naar han fra sit Kontorvindue ser en Vogn køre forbi kan udbryde: "Der kører en af de Vogne, jeg har lavet".

Hans Sørensen var et "moderne" menneske, der forstod at følge med udviklingen, og foruden vognproduktionen reparerede han landbrugsmaskiner. Allerede omkring år-



Smedjen i Bramdrup. Foran porten ses Jens Sørensen. Foto fra 1912.

hundredskiftet begyndte han at forhandle landbrugsmaskiner fra firmaet Brdr. Bendix i København. I begyndelsen skete også dette sideløbende med smedevirksomheden, og de to ældste sønner Jens og den 6 år yngre Jørgen nåede begge at blive udlært i Bramdrup smedje, inden Hans Sørensen nogle få år inde

i det nye århundrede flyttede det meste af sin virksomhed til Kolding, da det var mest hensigtsmæssigt.

Hans Sørensen flytter til Låsbygade

Hans Sørensen løste borgerskab i Kolding den 3. marts 1905 som maskinfabrikant og



Hans Sørensens forretning i Låsbygade 48-50, der eksisterede hér 1908-1966. Fra venstre mod højre ses: datteren Valborg (g.m. Jens Jensen), Andrea og datteren Marie (g.m. fotohandler Hans Lauridsen, Fotomagasinet), Hans Sørensen og sønnen Johannes, svenden Jens Jensen. Foto fra ca. 1910.

lejede butikken på hjørnet ved siden af Landmandshotellet i Låsbygade nuværende nr. 59. Forholdene blev imidlertid hurtigt for trange, og i 1908 købte han ejendommen nr. 50 i samme gade. Familien boede i forhuset, hvor der også var forretning og kontor, mens der indrettedes værksted i gården (ejendommen er

nu nedrevet). Imidlertid blev endnu en udvidelse nødvendig, og i 1920 købte han naboejendommen nr. 48 med det gamle mejeri, hvor der nu er Tegnestuen Mejeriet. Stedet, hvor Hans Sørensen etablerede sig, var yderst velvalgt, for her mødtes egnens bønder på Landmandshotellet og på mejeriet, og Nord-

banegården lå i nærheden. Dog nøjedes han ikke med at lade kunderne komme til sig, han drev også opsøgende virksomhed, og selv om han døde i 1939, er der stadig mennesker på egnen, der husker, hvordan den driftige mand først kom cyklende, senere kørende i bil ud til gårdene i Koldings omegn for at sælge landbrugsmaskiner. Virksomheden voksede støt i årene efter Første Verdenskrig, og foruden fremmed hjælp var der ansat sønnen Jørgen, svigersønnen Jens Jensen gift med datteren Valborg (f. 1886) og på kontoret den yngste søn Johannes (f. 1894).

Jørgen Sørensens sønner blev maskinarbejdere, den ene udlært i Hans Sørensens virksomhed, og de blev begge senere teknikumingeniører – de fulgte med tiden ligesom deres farfar. Efter dennes død blev firmaet ført videre af de to sønner, og det ophørte først med at eksistere i 1966, da Johannes, den længstlevende af de tre, døde.

Jens Sørensen, smed i Nr. Bramdrup og Taulov

Den ældste søn Jens kom efter sin opvækst hos bedsteforældrene i lære hos faderen i Bramdrup i 1897 og blev således også smed. Han gav sig også i kast med landbrugsmaskinerne og arbejdede i begyndelsen en kort tid med reparation af dem for Brdr. Bendix i København. Han fik set sig om i landet – mest arbejdede han på Sjælland, hvor maskinparken på grund af de store godser var størst. Derefter kom han tilbage til Bramdrup, hvor han først bestyrede smedjen, og i 1909 overtog den. Ligesom sin far arbejdede Jens Sørensen som grovsmed og med vognprodukti-

on. Han havde også lærlinge og svende, men da det aftagende firma ikke kunne betale for de leverede produkter, gik han konkurs i 1921, så Bramdrup smedje, en del af hans fars livsværk, måtte sælges. Også en anden, måske større ulykke overgik Jens Sørensen. I den spanske syge mistede han i 1919 sin unge kone Ane Marie, datter af husmand, senere gårdejer Jens Mikkelsen og hustru Else Jensen fra "Klintenborg" i Stubdrup, Harte sogn, som han var blevet gift med i 1906, og han stod alene tilbage med tre små børn Hans på 11, Marie på knap 7 og Andrea, der var 4½ år gammel.

Til alt held ville skæbnen, at man manglede en smed i Taulov. Bønderne dér havde dannet et andelsselskab og var i gang med at bygge en ny smedje med tilhørende beboelse (nuværende adresse Højrupvej 2, men nedlagt som smedje), og da Hans Sørensen på auktionen i Bramdrup havde købt smedeværktøjet til sin søn, kunne Jens starte forfra som bysmed i Taulov. Og så gik det fremad igen. Han havde også en god hjælp i sønnen, der ganske vist ikke blev smedelært – den nye tid med dens maskiner virkede mere tillokkende på ham – denne Hans Sørensen blev automekaniker og allerede som 24-årig selvstændig i Taulov, hvor han drev autoværksted til sin død i 1991. Hans Sørensen var med til at grundlægge Kolding og Omegns Autoreparatørforening i 1939, hvis sekretær han var i mange år, og senest æresmedlem. Som sønnen var også Jens Sørensen interesseret i biler, og foruden sin smedje drev han lillebilvirksomhed. Han var også aktiv i sin brancheforening, idet han var medstifter af Smedemesterforeningen i Vejle



Smedjen i Bramdrup, Nørregyde 6. Hans Sørensen og hans søn Jens drev smedjen 1883-1921. Foto 1996.

Amt og æresmedlem af de samlede Jyske Smedemesterforeninger.

I 1940 blev han sin egen herre igen, idet han købte den gamle smed Knudsens hus og opførte et nyt smedeværksted ikke langt fra bysmedjen (nuværende adresse Rytterskolevej 8, også nedlagt som smedje). Her arbejdede han med stor lyst og glæde i næsten 30 år, selv om tiden løb fra det meste af smedearbejdet efter Anden Verdenskrig, da de små grå Ferguson-traktorer vandt indpas, også i de mindre landbrug. Men han kunne til det sidste sko en hest, en færdighed, han oven i købet havde fået papir på fra Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole i sin ungdom.

I 1967, den 15. december, døde han to dage efter sin 85 års fødselsdag. Hermed var en smedeslægts æra forbi; der var ikke længere brug for det gamle grovsmedehåndværk.

På museum

Smed og maskinhandler Hans Sørensens smedeværktøj fra Bramdrup smedje samt den esse, som hans søn Jens Sørensen lavede, da han fik sin egen smedje i Taulov, findes nu i Museet på Koldinghus.

Litteratur

- Poul Lindholm: Landsbyen Dons. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, 1922
 Samme: Almind Sogn. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri, 1927
 H. P. Bertelsen: Eltang, N. Bjært og S. Vilstrup Sogne. Konrad Jørgensens Bogtrykkeri 1955
 Kolding Folkeblad 5. juni 1930
 Fredericia Dagblad 8. december 1962
 Fredericia Dagblad 27. november 1990
 Laura Meyer Hansen: Smeden i Eltang. Koldingbogen 1995
 Anna Marie Lebech-Sørensen: Slægten Pontoppidan og Sdr. Broby. Broby Lokalarkiv 1995
 Samme: Mette Scholastica Kellinghusen, hendes aner og efterslægt. Personalhistorisk Tidsskrift 1998:I.

Arkivalier:

- Kirkebøger, folketællinger, brandtaksationer, skifter (Landsarkivet for Nørrejylland – hvor nu afdøde pensioneret lærer Frederik Viskum var en uvurderlig hjælp – Fredericia Lokalarkiv, Fredericia Museum, Kolding Stadsarkiv, Egtved Lokalarkiv og Vester Nebel Lokalarkiv).